

Ο Σύγχρονος Καπιταλισμός, ο Μαρξισμός και ο «Εσώτερος» Μαρξ (Ηλεκτρονικό Άρθρο)

Ιστορικό Σημείωμα

Αυτό το ηλεκτρονικό άρθρο δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα Facebook [Με τον Μαρξ Πέραν του Μαρξ](#) στις 10/07/16.

Περιεχόμενο

Ο Σύγχρονος Καπιταλισμός, ο Μαρξισμός και ο «Εσώτερος» Μαρξ

Ποιά είναι τα χαρακτηριστικά της σύγχρονης καπιταλιστικής κοινωνικής πραγματικότητας; Οι χώρες του τρίτου κόσμου, ήδη από το τέλος της δεκαετίας του '80, πληρώνουν το αχαλίνωτο των δυνάμεων της αγοράς με συνεχείς ώσεις της φτώχειας, της αθλιότητας, της σήψης και της βαρβαρότητας, συνθήκες που μόνο στην εποχή της «πρωταρχικής συσσώρευσης του κεφαλαίου» επικρατούσαν («Το κεφάλαιο», τόμος πρώτος, σελ. 738-788). Όμως και στο κέντρο του τυφώνα είναι ανησυχητικά τα πράγματα. Με επιταχυνόμενη ταχύτητα τελείται και εδώ το ίδιο καταστροφικό έργο όπως και στις χαμένες χώρες της παγκόσμιας αγοράς. Το κλασικό αστικό κράτος προνοίας, το κεϊνσιανικό παράδειγμα είναι πλέον μόνο νοσταλγία. Τα κοινωνικά και οικολογικά standards αποδομούνται με μόνο σκοπό τη σωτηρία της καπιταλιστικής μορφής παραγωγής και κοινωνίας, της εμπορευματοπαραγωγής. Η κατεδάφιση των κοινωνικών συστημάτων ασφάλειας και η λεηλασία της δημόσιας υποδομής είναι προάγγελος κοινωνικού μαρασμού και κοινωνικής ερήμωσης. Το «κοινωνικό ζήτημα» που υποτίθεται ότι είχε λυθεί στις πυρηνικές χώρες του κεφαλαίου επιστρέφει. Ο όμορφος νέος κόσμος σημαίνει για τα άτομα επισφαλείς συνθήκες ζωής, αυξανόμενο στρες, ταπείνωση, όξυνση του μεταξύ τους ανταγωνισμού και γενικά ανασφάλεια για το μέλλον. Η αγορά έχει πάντοτε δίκαιο και η αγορά εργασίας έτσι κι αλλιώς.

Με την 3^η βιομηχανική επανάσταση που βασίζεται στην μικροηλεκτρική αποβάλλεται, για πρώτη φορά στην καπιταλιστική ιστορία, σαν αποτέλεσμα του εξορθολογισμού του προτσές παραγωγής, εργατική δύναμη γρηγορότερα και σε μεγαλύτερο μέγεθος, απ' ό,τι μπορεί να επαναφομοιωθεί με την επέκταση των αγορών μέσω της μείωσης των τιμών των εμπορευμάτων. Με αυτό σβήνει ο μέχρι τώρα ισχύων μηχανισμός ισοστάθμισης της κρίσης. Το κεφάλαιο λιποτακτεί από την πραγματική συσσώρευση στο «πλασματικό κεφάλαιο» των χρηματοπιστωτικών φούσκων οι οποίες πρέπει τελικά να σκάσουν. Το εμπορευματοπαραγωγό σύστημα έφθασε στα απόλυτα ιστορικά του όρια και εξαντλείται η δυναμική του. Ο βασιλιάς είναι γυμνός. Η κοινωνία της εργασίας δεν μπορεί να σωθεί και δεν υπάρχει ο παραμικρότερος λόγος για να σωθεί. Σ' αυτή την κρίση **νέας ποιότητας** στην οποία αναδειχνεται το ιστορικό όριο της συσσώρευσης του «τρόπου παραγωγής που βασίζεται στην αξία» [Grundrisse, σελ. 601 (σ. 538 Ελληνική Έκδοση)], γίνεται περιττή η «αφηρημένη εργασία». Άρα γίνεται **περιττή** και η μέχρι τώρα μαρξιστική οντολογία της εργασίας του εργατικού κινήματος.

Η κρίση των βασικών κατηγοριών του εμπορευματοπαραγωγού συστήματος έπρεπε να εκδηλωθεί κατ' αρχήν στους ιστορικά αργοπορημένους (στις απελευθερωθείσες από τον αποικισμό χώρες και στις χώρες του «υπαρκτού σοσιαλισμού») και στη συνέχεια επεκτάθηκε και συνεχίζει να επεκτείνεται και στα κέντρα του δυτικού κεφαλαίου. Το τέλος της «αργοπορημένης καπιταλιστικοποίησης» είναι η

αρχή του τέλους του καπιταλισμού και της «αφηρημένης εργασίας» του γενικά, άρα είναι επίσης το τέλος και της πολιτικής ως μορφή της ρύθμισης, και το τέλος του κράτους-έθνους ως χώρος αναφοράς του εμπορευματοπαραγωγού συστήματος (εθνικές οικονομίες), όπως αποδεικνύει πρακτικά το κρισιακό προτσές της παγκοσμιοποίησης.

Η προγραμματισμένη για καταστροφή και αυτοκαταστροφή κυριαρχία της εργασίας, της εμπορευματοπαραγωγής και της αξιοποίησης της αξίας – του χρήματος – του κεφαλαίου θέτει μπροστά στους ριζοσπαστικούς αντι-καπιταλιστές, πρωταρχικά και άμεσα, τα ίδια προβλήματα, όπως και σε όλους τους άλλους ανθρώπους οι οποίοι βρίσκουν ανυπόφορη μια ζωή ως αυτόματο του ανταγωνισμού και ως πωλητή του εαυτού, και εξανίστανται βλέποντας την εξάπλωση της κοινωνικής αποθηρίωσης. Γι' αυτό είναι απαραίτητη η αλλαγή, από μια θετική αναφορά στην εργασία σε μια συνεπή κριτική αυτού του ιερότερου της κοινωνίας των εμπορευμάτων με σκοπό να αναπτυχθεί μια συνολική κριτική του παγκοσμιοποιημένου καπιταλισμού της κρίσης. Ριζοσπαστική κοινωνική κριτική μπορεί να είναι μόνο εκείνη που λέει με τ' όνομα του και αναδεικνύει το ανυπόφορο, το αστήριχτο και το μεταβατικό της κοινωνίας της εργασίας και του εμπορεύματος, βοηθώντας έτσι στο να εκφραστεί μια γενικότερη κοινωνική ανάγκη.

Η παλιά αριστερά, σε παγκόσμιο επίπεδο, έχασε την κοινωνική της εμβέλεια, διότι δεν υπάρχει πλέον κανένας ορίζοντας κρατικά οργανωμένης ρύθμισης της κοινωνίας (όπως ήταν η περίπτωση του πρώην «υπαρκτού σοσιαλισμού»). Οι θεσμοί της ταξικής πάλης, της κοινωνικής πάλης των συμφερόντων (κόμματα, συντεχνίες κλπ), ύψωσαν την λευκή σημαία της συνθηκολόγησης. Η έννοια της «κοινωνικής μεταρρύθμισης» μετατράπηκε στο αντίθετο της: σε νεοφιλελεύθερη αντι-μεταρρύθμιση η οποία συρρικνώνει βήμα με βήμα όλες τις κοινωνικές κατακτήσεις, όλα τα συστήματα κοινωνικής ασφάλειας και δημόσιων υπηρεσιών και τα ανάγει **στον κατασταλτικό τους πυρήνα που πάντοτε εμπεριέχεται σ' αυτά**. Ο νεοφιλελευθερισμός αγκαλιάζει πλέον όλα τα κόμματα μέχρι και τμήματα της αριστεράς η οποία διατυπώνει πλέον μόνο χωρίς ουσιαστικής σημασίας και μικρής εμβέλειας διαφοροποιήσεις ή ιδεολογίες μιας παρελθούσας εποχής. Γι' αυτό η αντίσταση γίνεται όλο και πιο αδύνατη· ακόμη και μεγάλες απεργίες και μαζικές κινητοποιήσεις καταλήγουν σε ήττα ή απογοήτευση.

Φαίνεται ότι ο καπιταλισμός νίκησε εφ' όλης της ύλης· και μάλιστα όχι μόνο απλά σαν εξωτερική κατασταλτική δύναμη αλλά και στο εσωτερικό των ίδιων των υποκειμένων. Ο φαινομενικά «φυσικός νόμος» της αγοράς και του αρνητικού οικουμενισμού του ανταγωνισμού, βιώνονται ως αξεπέραστες, ανυπέρβλητες προϋποθέσεις της ανθρώπινης ύπαρξης, παρ' όλο που η λειτουργία τους και τα αποτελέσματα της λειτουργίας τους είναι σε ακραίο βαθμό ταπεινωτικά και ανυπόφορα. Όσο πιο φανερό γίνεται το γεγονός ότι αυτή η ίδια η παγκόσμια καπιταλιστική κοινωνία οδηγείται στην κοινωνική και οικολογική αυτοκαταστροφή, τόσο πιο έντονα επιμένουν τα άτομα να σκέφτονται και να δρουν με βάση τις κατηγορίες και τα κριτήρια αυτής της αρνητικής μορφής κοινωνικοποίησης. Παρ' όλο που η αστική λογική διαλύεται σε εκείνη τη βαρβαρότητα για την οποία προειδοποίησε ο Μαρξ, η μαρξιστική κοινωνική σκέψη αρνείται την κριτική θεώρηση και αναφέρεται σ' ένα καπιταλιστικό «πολιτισμό», το θετικό στοιχείο του οποίου «τεκμηριώνει» μόνο ιδεολογικά ή απλά το φαντασιώνεται. Επίσης, ακόμη και η στρατιωτική βία της καπιταλιστικής παγκόσμιας αστυνομίας δεν λύνει τα προβλήματα αλλά μάλλον ενισχύει το χάος και τα αδιέξοδα (όπως στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ). **Ο καπιταλισμός νίκησε μόνο με τη μορφή της δικής του κρίσης**, η οποία όμως συνιστά επίσης κρίση των ίδιων των δρώντων υποκειμένων, της «αστικής μορφής υποκειμένων», και γι' αυτό δεν ανοίγεται πλέον κανένας ορατός δρόμος για την κοινωνική χειραφέτηση.

Αυτό το παράδοξο απαιτεί μια ερμηνεία. Ο μαρξισμός ισχύει ως η κατ' εξοχήν θεωρητική μορφή της κριτικής του καπιταλισμού. Γιατί όμως οδηγήθηκε ο ίδιος, μαζί με το αντικείμενο της κριτικής του, στην πιο σοβαρή μέχρι τώρα κρίση; Γιατί δε βρίσκει καμιά απάντηση στα αδιέξοδα της νέας παγκόσμιας κατάστασης στις αρχές του 21^{ου} αιώνα; Γιατί όλο το εννοιολογικό του οπλοστάσιο

φαίνεται να είναι τόσο αβοήθητα γερασμένο; Αυτή η προβληματική δεν είναι εντελώς νέα, απλώς οξύνθηκε μετά την κατάρρευση του «υπαρκτού σοσιαλισμού». Ήδη από την δεκαετία του '60 διαφαινόταν ότι το παραδοσιακό μαρξιστικό παράδειγμα εξαντλείτο και δεν μπορούσε πλέον να ακολουθεί την καπιταλιστική ανάπτυξη. Νάιμεν φαινόταν ότι τα λίγο-πολύ μαρξιστικά εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα του τρίτου κόσμου να οδηγούνται στην κορύφωση τους, στην πραγματικότητα όμως έσβησαν πολύ γρήγορα. Ο πρώην «υπαρκτός σοσιαλισμός» άρχισε να χάνει την εσωτερική ικανότητα ανάπτυξης του και την εξωτερική ελκτική του δύναμη. Το ίδιο καθαρά φαινόταν ήδη ότι το δυτικό εργατικό κίνημα εξάντλησε την δυναμική του μετά από μια δραστηριότητα που διήρκησε πέραν της μιας εκατονταετίας.

Η αριστερά θα μπορούσε να βγει από τη θέση της διαρκούς άμυνας, της περιθωριοποίησης και της κατάθλιψης, στην οποία περιέπεσε μετά την κατάρρευση του «υπαρκτού σοσιαλισμού», μόνο αν επιστρέψει στην κριτική της πολιτικής οικονομίας, όμως όχι με την παραδοσιακή έννοια του «μαρξισμού του εργατικού κινήματος». Αντ' αυτού πρέπει να αναδειχθεί εκείνη η διάσταση της μαρξικής θεωρίας η οποία έχει εντελώς παραβλεφτεί από την αριστερά. Εκείνη που αφορά: την κριτική του σύγχρονου φετιχισμού, την κριτική της εμπορευματοπαραγωγής ως σύστημα, την κριτική της «αξιοποίησης της αξίας» (- του χρήματος - του κεφαλαίου) ως «αυτόματο υποκείμενο» της κοινωνίας («Το κεφάλαιο», τόμος πρώτος, σελ. 167 και αλλού).

Αυτή η αντίκρουση της βαθύτερης διάστασης του κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής προϋποθέτει, ότι οι βασικές κατηγορίες του δεν πρέπει να κατανοούνται σαν θετικά οντολογικά αντικείμενα, όπως τις αντιλαμβάνεται ο παραδοσιακός μαρξισμός, αλλά σαν αρνητικά και ιστορικά αντικείμενα που πρέπει να τεθούν κάτω από τον φακό και τη βάση μιας ριζοσπαστικής κριτικής. Αυτό ισχύει κατ' αρχήν για τις οικονομικές κατηγορίες με την στενή έννοια δηλαδή τον επιχειρηματικό ορθολογισμό, την «αφηρημένη εργασία» και τις μορφές έκφρασης της: αξία, εμπόρευμα, χρήμα και αγορά. Απελευθέρωση μπορεί να γίνει μόνο πέραν από αυτές τις κατηγορίες, όχι «μέσα» σ' αυτές και «με» αυτές. Ο παραδοσιακός μαρξισμός δεν ήθελε να καταργήσει αυτές τις κατηγορίες του εμπορευματοπαραγωγού συστήματος αλλά απλώς να τις χειριστεί «πολιτικά». Όμως η πολιτική και οι θεσμικές μορφές ύπαρξης της, το κράτος, η δημοκρατία και το έθνος, αποτελούν μόνο τον άλλο πόλο του σύγχρονου φετιχιστικού συστήματος, ο οποίος συγκροτείται από τη νομική μορφή των αστικών υποκειμένων. Οι οικονομικές και οι πολιτικο-νομικές κατηγορίες είναι οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Το σύγχρονο υποκείμενο **όλων των τάξεων** είναι ένα σχιζο-υποκείμενο διαχωρισμένο σε homo economicus και homo politicus, σε μπουρζουά και πολίτη. Η αριστερά πάντοτε ήθελε να τιθασεύσει τον μπουρζουά μέσω του πολίτη, να διευθύνει την αγορά μέσω του κράτους. Όμως αυτό που χρειάζεται να γίνει είναι να καταργηθούν ταυτόχρονα και οι δύο πλευρές του σύγχρονου φετιχισμού αντί να προβάλλεται και να τίθεται η μια πλευρά ενάντια στην άλλη.

Με αυτό τον τρόπο ανοίγεται μια προοπτική η οποία **δεν περιορίζεται πλέον απλώς στην εσωτερική κοινωνιολογική αντίθεση των «τάξεων»**, από τη μια πλευρά της μισθωτής εργασίας και από την άλλη πλευρά των αντιπροσώπων του κεφαλαίου, αλλά βάζει στο στόχαστρο της **το κοινωνικό σύστημα αναφοράς αυτών των τάξεων**. Αυτή η κοινή μορφή σχέσης, αυτή η μορφή κοινωνικοποίησης γίνεται σήμερα πραγματικά, στην πράξη, περιττή. Ο παραδοσιακός μαρξισμός της ταξικής πάλης αναφέρεται μόνο στην **εξωτερική νομική ιδιοποίηση της υπεραξίας από τους κεφαλαιοκράτες**, ενώ ο «εσώτερος» Μαρξ αναφέρεται **στην κοινωνική μορφή του «αυτόματου υποκειμένου» που βρίσκεται στη βάση της**, αναφέρεται δηλαδή **στο κοινό σύστημα αναφοράς αυτών των τάξεων**. Τότε η υπεραξία δεν είναι πλέον κανένα θετικό αντικείμενο το οποίο έχουν οι μεν και δεν έχουν οι δε, το οποίο θα μπορούσε κανείς να απαιτήσει ή να αποσπάσει. Μάλλον, πρόκειται για ένα **παράλογο αυτοσκοπό** («Το κεφάλαιο», τόμος πρώτος, σελ. 164 και αλλού) ο οποίος στέκεται πάνω και πέραν των δρώντων υποκειμένων, και τα οποία διευθύνει και κυβερνά. «Αξιοποίηση της αξίας» σημαίνει την κυβερνητικοειδή επανασύνδεση της

αξίας στον ίδιο τον εαυτό της σαν ένα είδος κοινωνικής μηχανής. Διαφορετικά διατυπωμένο: «αξιοποίηση της αξίας» είναι το ταυτολογικό αυτοσκοπικό προτσές επανασύνδεσης της αφηρημένης εργασίας στον ίδιο τον εαυτό της, ή παραγωγής νεκρής εργασίας (χρήμα) από την ζωντανή εργασία.

Η κριτική της αξίας αντιτίθεται επίσης στην ιδεολογία της ταξικής πάλης. Οι οπαδοί της ιδεολογίας της ταξικής πάλης δεν μπορούν να εξηγήσουν το γιατί ο καπιταλισμός ταλανίζεται ακριβώς σήμερα με μια τόσο βαρειά κρίση. Τα μοντέλα ερμηνείας τους, στα οποία οι κεφαλαιοκράτες περιγράφονται έτσι ωσάν να αποσπούν και να ιδιοποιούνται άπληστα την κοινωνική υπεραξία και να την καταναλώνουν για τη δική τους ατομική ευχαρίστηση, δεν πείθουν. Και οι κεφαλαιοκράτες μαζί με τους manager τους είναι μόνο «υπηρέτες του ειδώλου» στην ταυτολογική αυτοαξιοποίηση του κεφαλαίου. Είναι και αυτοί, όπως και οι μισθωτοί εργάτες «προσωπίδες χαρακτήρα» (Charactermasken), προσωποποιήσεις οικονομικών σχέσεων» (στο ίδιο, σελ. 99, 161), είναι «εκτελεστές» (Exekutoren) των προσταγών του «αυτόματου υποκειμένου», δηλαδή της αξιοποίησης της αξίας - του χρήματος - του κεφαλαίου **ως αυτοσκοπός**. Ναίμεν είναι προνομιούχοι, εφόσον μπορούν να προμηθεύονται και να καταναλώνουν ακριβά εμπορεύματα, όμως στην πραγματικότητα διάγουν μόνο μια πολύ φτωχή, θλιβερή και μίζερη ζωή. Οι σημερινοί υποδουλισμένοι και εργαζόμενοι μέχρι τελικής πτώσης manager, μικροεπιχειρηματίες και αυτοεργοδοτούμενοι θα φαίνονταν σε κάθε μεσαιωνικό φεουδάρχη σαν μίζερος όχλος.

Η ιστορία είναι μάλλον μια ιστορία φετιχισμών παρά ταξικών αγώνων. Ο ίδιος ο Μαρξ στα πρώτα τρία βασικά υποκεφάλαια του πρώτου τόμου του «Κεφαλαίου» δεν κάνει καμιά αναφορά σε τάξεις. Το ερώτημα για το ποιοί ωφελούνται από αυτή τη μίζερια οδηγεί στο κενό, εν πάσει περιπτώσει δεν έχει και τόση σημασία. Αυτό που έχει σημασία είναι μάλλον το ότι η αξία μπαίνει στο πετσί των ανθρώπων και τους κάνει εθελοντικούς εκτελεστές της λογικής της. Έτσι, ναίμεν υπάρχουν στην καπιταλιστική κοινωνία προνομιούχοι, αλλά, η προσπάθεια να τους φορτωθούν όλα τα αρνητικά αυτής της κοινωνίας και να μπαίνουν στο εδώλιο του κατηγορουμένου, έχει περίπου τόση σημασία, όση σημασία έχει η πάλη κάποιου να καθήσει στην καλύτερη θέση του μπαρ του βυθιζόμενου Τιτανικού.

Κάτω από τη φετιχιστική σχέση αξία, η εργασία αποχτά ένα εντελώς ιδιαίτερο ρόλο. Είναι η πηγή της αξίας και όλων των συναγόμενων από αυτήν κατηγοριών. Μόνο κάτω από την κυριαρχία της μορφής αξία, δηλαδή στον καπιταλισμό, η εργασία γίνεται η ολοκληρωτική κοινωνική αρχή οργάνωσης. Ποτέ δεν θα περνούσε από το μυαλό ενός ανθρώπου οποιασδήποτε προκαπιταλιστικής εποχής η σκέψη, η ιδέα, να κατατάξει την καλλιέργεια ενός χωραφιού, την ετοιμασία ενός φαγητού ή την προσφορά μουσικής, κάτω από μια και την αυτή έννοια, εκείνη της «εργασίας». Στην πραγματικότητα υπάρχει απλά και μόνο μια μεγάλη ποικιλομορφία, πολλαπλότητα συγκεκριμένων δραστηριοτήτων. Αντίθετα στον καπιταλισμό όλες οι δραστηριότητες που παράγουν αξία και μπορούν να «μεταφραστούν» σε χρήμα, νοούνται ως «εργασία». Είναι ένα αναγκαστικό επακόλουθο αυτής της λογικής το ότι, μια γυναίκα που φροντίζει τον υπερήλικα πατέρα ή πεθερό, «δεν εργάζεται» με την καπιταλιστική έννοια, ενώ ο σύζυγος της που παράγει νάρκες, βόμβες και μαχητικά αεροπλάνα «εργάζεται». Όπως η αξία, σαν μορφή της απεριόριστης συσσώρευσης, έτσι και η «αφηρημένη εργασία» σαν το περιεχόμενο αυτού του παράλογου αυτοσκοπού, είναι αδιάφορη απέναντι σε κάθε κοινωνική και υλική ποιότητα.

Ο παραδοσιακός μαρξισμός αναγόρευσε τη μορφή και το περιεχόμενο του σύγχρονου φετιχισμού σε οντολογικό, υπερ-ιστορικό όρο, και σε προϋπόθεση της ανθρώπινης ύπαρξης, σε υποτιθέμενη *conditio humana*. Αυτό όμως που χρειάζεται να γίνει είναι **η ιστορικοποίηση** αυτών των φετιχιστικών κατηγοριών και με αυτό να γίνει γενικά διανοητή η υπέρβαση τους.

Η κριτική του παραδοσιακού μαρξισμού περιορίζεται στην κριτική του εξωτερικού νομικού

περιβλήματος της ατομικής ιδιοκτησίας ενώ η μορφή και το περιεχόμενο της ίδιας της καπιταλιστικής αναπαραγωγής θετικοποιήθηκαν άκριτα. Η αξία και η «αφηρημένη εργασία» σαν «εργασία» γενικά, σαν «ξόδεμα νεύρων, μυώνων, μυαλού» (στο ίδιο, σελ. 58) δεν παραμένουν όμως σαν οντολογική βάση «μετά τον καπιταλισμό», όπως αφήνει να νοηθεί μια κριτική της υπεραξίας που περιορίζεται στη νομική μορφή και στην διανομή. Η «εργασία» και η «αξία» μάλλον συνιστούν τον τρόπο ύπαρξης της υπεραξίας, και με αυτό, του κεφαλαίου ή του ίδιου του «αυτόματου υποκειμένου». Το περιεχόμενο της κριτικής δεν πρέπει να είναι η δίκαιη διανομή της αξίας, αλλά η κατάργηση της σαν παράλογη μορφή ενός καταστροφικού «αφηρημένου πλούτου» («Το κεφάλαιο», τόμος τρίτος, σελ. 718 και αλλού). Η «άποψη της εργασίας», και η «περηφάνεια για τη δημιουργία αξίας» δεν οδηγούν πέραν του καπιταλισμού· αυτό μπορεί να το κάνει μόνο η ριζοσπαστική κριτική των σύγχρονων «υπαρκτών αφαιρέσεων» (Realabstraktionen) της εργασίας και της αξίας. Έχοντας τα πιο πάνω κατά νου μπορεί κανείς να πει ότι η θεωρητική αντίκρουση που βασίζεται στον «εσώτερο» Μαρξ μπορεί να κωδικοποιηθεί στον όρο: «κριτική της αξίας» ή «κριτική της εργασίας».

Όμως ο σύγχρονος φετιχισμός δεν εξαντλείται μόνο σ' αυτά. Μια κριτική που θα περιοριζότο στη μορφή αξία και στην ουσία της εργασίας, θα ήταν η ίδια κουτσουρεμένη και περιορισμένης εμβέλειας. Η κριτική πρέπει να συμπεριλάβει επίσης τον **μεταφυσικό χαρακτήρα** της καπιταλιστικής κοινωνίας και του **«αυτόματου υποκειμένου»** της. Ο φετιχισμός του σύγχρονου εμπορευματοπαραγωγού συστήματος δεν συνιστά μόνο μια «αναλογία» προς θρησκευτικές αντιλήψεις όπως αναφέρει ο Μαρξ («Το κεφάλαιο», τόμος πρώτος, σελ. 86), ούτε μπορεί να νοηθεί μόνο σαν απλή «ιδεολογία» με την έννοια ενός τρόπου σκέψης που βασίζεται σε «συσκοτίσεις», αλλά είναι αυτός ο ίδιος, η καθεαυτό μεταφυσική και ταυτόχρονα πραγματική (υπαρκτή) συγκρότηση της κοινωνίας και της υλικής όπως και κουλτουριστικό-συμβολικής αναπαραγωγής της. Ο καπιταλισμός δεν έχει υπερβεί, στη μορφή των κοινωνικών του σχέσεων, τη μεταφυσική, όπως ο ίδιος νομίζει, αλλά απλώς την κατέβασε από την θρησκευτική αγκυροβόληση της στα υπερκόσμια, κάτω στη γη, μετατρέποντας την σε μια γήινη συνάφεια. Η θρησκεία σαν ουράνια αρχή διεύθυνσης της αναπαραγωγής, σαν η ιδεολογία ή το υπερκαλύπτων στοιχείο και ταυτόχρονα σαν το «συγκολλητικό στοιχείο» της κοινωνίας απλά παραμερίστηκε και μετατράπηκε σε «ιδιωτική υπόθεση», και στη θέση της τοποθετήθηκε η, όχι λιγότερο μεταφυσική, γήινη αρχή διεύθυνσης της σχέσης κεφάλαιο. Το «αυτόματο υποκείμενο» του σύγχρονου εμπορευματοπαραγωγού συστήματος δεν είναι το ανθρώπινο λογικό που απελευθερώθηκε, αλλά η αφαίρεση αξία που δρα τυφλά και παραμένει πέραν των ανθρώπινων αναγκών και πέραν του φυσικού κόσμου. Μέσα σ' αυτό εμπεριέχεται μια νέα ποιότητα αποδιοργανωτικής και καταστροφικής δύναμης η οποία ξεπερνά κάθε αυτοκαταστροφικό δυναμικό προηγούμενων φετιχιστικών κοινωνικών σχηματισμών.

Η κριτική αποκωδικοποίηση της σύγχρονης **υπαρκτής μεταφυσικής** εμπεριέχει εκ των πραγμάτων μια **ριζοσπαστική κριτική του Διαφωτισμού** ως φιλοσοφικό-ιδεολογική βάση κάθε αστικής μορφής σκέψης. Ο Διαφωτισμός ήταν στην βάση του και την ουσία του **κατασταλτικός** όχι μόνο επειδή πρόσφερε και προώθησε την ιδέα για την πειθάρχηση της ανθρωπότητας προς την «αφηρημένη εργασία» και τον συνδεδεμένο με αυτήν ολόπλευρο έλεγχο των ανθρώπων. Συμμετείχε επίσης αποφασιστικά στη συγκρότηση του σύγχρονου σχιζοειδούς υποκειμένου – της αστικής μορφής υποκειμένου – με το να αναγορεύσει τις υπαρκτές μεταφυσικές μορφές σε θετική λογική και με το να παριστάνει τον καπιταλισμό σαν «πρόοδο».

Ο παραδοσιακός μαρξισμός δεν ήταν τίποτ' άλλο παρά μια σκληροκοιδής απόφυση του αστικού Διαφωτισμού· απαιτούσε τόσο την υπεραξία, όσο και την πνευματική «αστική κληρονομιά», με σκοπό να την προχωρήσει παραπέρα αντί να την απορρίψει. Αυτό που «κληρονόμησε» ο μαρξισμός από τον Διαφωτισμό είναι ακριβώς η οντολογικοποίηση των βασικών κατηγοριών της καπιταλιστικής κοινωνικοποίησης. **Η πολιτική αυταπάτη της αριστεράς**, σε όλες τις παραλλαγές της, ήταν – και συνεχίζει να είναι ακόμη – **το γεγονός ότι κατηγορεί την αστική κοινωνία στο όνομα των**

αστικών ιδανικών του Διαφωτισμού, αντί να ξεσκεπάσει αυτά τα ιδανικά σαν θετική ιδεολογία αυτής της αρνητικής πραγματικότητας. Ωσάν να υπάρχουν δύο κοινωνίες: η μια είναι εκείνη που προκαλεί τα αρνητικά και η άλλη είναι η «καλή» στην οποία απευθύνεται και την καλεί να τα διορθώσει.

Η παραπέρα ανάπτυξη της μαρξικής θεωρίας, από μια θετικιστική σε μια ριζοσπαστική κριτική κατανόηση των καπιταλιστικών κοινωνικών κατηγοριών και της σχέσης τους, δεν μπορεί να παραμείνει στο επίπεδο μιας αφηρημένο-οικουμενικής κατανόησης. Αυτό θα αναπαρήγαγε την σύγχρονη υπαρκτή μεταφυσική του καπιταλισμού. Μάλλον χρειάζεται να αναιρεθεί η ίδια η αξίωση του Διαφωτισμού ότι συνιστά ένα θετικό οικουμενισμό. Ο σύγχρονος **σεξισμός**, ο **ρατσισμός**, και ο **αντισημιτισμός** (με την ευρεία έννοια του όρου) ουσιαστικά εμπεριέχονται στη σκέψη του ίδιου του Διαφωτισμού, διότι αυτά αναφέρονται δομικά στην υπαρκτή μεταφυσική του σύγχρονου εμπορευματοπαραγωγού συστήματος, αφού επεξεργάζεται, εκ των πραγμάτων, τις αντιθέσεις του καταστροφικά. Ας δούμε από πιο κοντά αυτό το σημείο αρχίζοντας από το σεξισμό.

Το «αυτόματο υποκείμενο» δεν είναι καθόλου ουδέτερο σε σχέση με τα δύο φύλα. Όλα τα στοιχεία της κοινωνικής αναπαραγωγής, της προσωπικής ζωής και των κοινωνικών σχέσεων, τα οποία δεν μπορούν να αδραχθούν στην αφηρημένη λογική της αξίας, ή δύσκολα εντάσσονται και ενσωματώνονται σ' αυτήν, όπως η φροντίδα για τα παιδιά, για τους υπερήλικες και για το σπίτι, οι διαφυλικές σχέσεις αγάπης κλπ. αποσπάστηκαν και διαχωρίστηκαν από το οικονομικό-πολιτικό συμπάν και ορίστηκαν ιστορικά σαν «γυναικεία», σαν «θηλυκά». Η αξία και το υποκείμενο της καθορίζονται δομικά σαν ανδρικά. Έτσι ο αφηρημένος οικουμενισμός του καπιταλισμού αποδεικνύεται στην πραγματικότητα σαν **ανδροκεντρικός οικουμενισμός**. Η μορφή αξία, η ουσία της εργασίας, η δημοκρατία, η πολιτική και το σύγχρονο Δίκαιο είναι ανδρικά καθορισμένα. Ακόμη και όταν οι γυναίκες δεν περιορίζονταν αποκλειστικά στην ιδιωτική σφαίρα, αλλά, κυρίως μετά τον 2° Παγκόσμιο πόλεμο, ενσωματώθηκαν, με αυξανόμενο ρυθμό, στη δημόσια σφαίρα της «αφηρημένης εργασίας» και της πολιτικής, η θέση τους παρέμεινε γενικά υποβαθμισμένη. Κατά κανόνα πληρώνονται λιγότερο και όταν, σε σπάνιες περιπτώσεις καταλήγουν σε ηγετικές θέσεις, πρέπει να αποδίδουν διπλά απ' ότι οι άνδρες για να αναγνωριστούν, και αυτό μόνο σε κάποιο βαθμό. Ταυτόχρονα η ενσωμάτωση των γυναικών στην επίσημη κοινωνία της οικονομίας και της πολιτικής δεν σημαίνει ότι ξεπεράστηκε η ευθύνη και η αρμοδιότητα τους για τις αποχωρισμένες δραστηριότητες και σχέσεις στον ιδιωτικό χώρο και ότι αυτές κατανεμήθηκαν ισότιμα ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες. Αντ' αυτού οι γυναίκες βιώνουν, μια διπλή επιβάρυνση, με το να είναι υπεύθυνες ταυτόχρονα για τη μισθωτή εργασία και για τις δραστηριότητες αναπαραγωγής του σπιτιού.

Ο αφηρημένος οικουμενισμός του καπιταλισμού δεν είναι μόνο ένας ανδροκεντρικός αλλά είναι επίσης ένας δυτικός. Όπως ένα μεγάλο μέρος της μη-δυτικής ανθρωπότητας παρέμεινε στο περιθώριο του παγκόσμιου συστήματος της εμπορευματοπαραγωγής και σε χαμηλό επίπεδο καπιταλιστικής ανάπτυξης, έτσι και η παγκόσμια γενίκευση της δυτικής (αστικής) μορφής υποκειμένου συνδέθηκε με μια καταστροφική κοινωνικο-πολιτιστική τάση και ένα, τόσο υλικά όσο επίσης και συμβολικά, διαχωρισμό της ανθρωπότητας σε «δύο τάξεις». Ο οικουμενικός ανταγωνισμός που ανήκει στη φύση του σύγχρονου εμπορευματοπαραγωγού συστήματος προκαλεί στα δρώντα υποκείμενα την ανάγκη για εικόνες εχθρού. Όπου χωλαίνει η κριτική, τα άτομα επεξεργάζονται την εμπειρία των βασάνων τους με τη μορφή των προβολών πάνω σε άλλα άτομα, τα οποία κατασκευάζονται και νοούνται ως «υπάνθρωποι» (έγχρωμοι) ή ως «αρνητικοί υπεράνθρωποι» (Εβραίοι, κερδοσκόποι κλπ). Έτσι οι ιδεολογίες του ρατσισμού και του αντισημιτισμού αναφέρονται δομικά στη σύγχρονη υπαρκτή μεταφυσική. Το οικουμενικό υποκείμενο είναι ουσιαστικά ένα ανδρικό-λευκό-δυτικό υποκείμενο. Η γενίκευση της μορφής αυτού του υποκειμένου οδηγεί σε πολλαπλές ρήξεις στη συνείδηση της μη δυτικής ανθρωπότητας και των μεταναστών, όπου γεννιούνται νέα μείγματα συνείδησης, νέοι συνδυασμοί του σεξισμού, του ρατσισμού ή του «εθνικισμού» και του

αντισημιτισμού.

Η μαρξιστική κριτική στον σεξισμό, τον ρατσισμό και τον αντισημιτισμό κινείται μέσα στα πλαίσια του ψευδούς οικουμενισμού του αστικού Διαφωτισμού.

Ναίμεν η δημιουργία των ιδεολογιών μπορεί να κατανοηθεί μόνο μέσα στα πλαίσια της σύγχρονης υπαρκτής μεταφυσικής, όμως δεν εκδηλώνεται ούτε υποστασιοποιείται κατ' ουδένα λόγο «αντικειμενικά» και ημι-φυσικονομοτελειακά. Η ιδεολογία δεν είναι αυτόματο και άμεσο επακόλουθο των κοινωνικών μορφών της αξίας και της «αφηρημένης εργασίας», αλλά είναι ένα σχετικά ανεξάρτητο αρνητικό προϊόν της συνείδησης. Η συνείδηση ναίμεν αναφέρεται στις κοινωνικές προϋποθέσεις της και προέρχεται από αυτές, αλλά όχι σαν απλή «αντανάκλαση» (“Reflex”) που θα ήταν ημι-αναγκαστική. Άρα, τα άτομα, οι θεσμοί, σαν φορείς των ιδεολογιών είναι επίσης υπεύθυνοι για ενέργειες εχθρικές προς τους ανθρώπους. Δεν είναι κανείς αντικειμενικά καθορισμένος ιδεολογικά (σεξιστής, ρατσιστής, αντισημιτιστής) όπως είναι αντικειμενικά καθορισμένο να πρέπει να «κερδίζει χρήμα» ή να αγοράζει εμπορεύματα. Το *a priori* της ιδεολογίας είναι η **θετική** αποδοχή και επεξεργασία των προβλημάτων ύπαρξης στον καπιταλισμό. Οι εσωτερικευμένες καπιταλιστικές συνθήκες ζωής δεν τίθενται υπό αμφισβήτηση, οι δε κοινωνικές αντιθέσεις (επίσης οι εσωτερικές αντιθέσεις του ίδιου του υποκειμένου) αποκρούονται και εκδηλώνονται – μέσα στα πλαίσια του οικουμενικού ανταγωνισμού – προς τα έξω δια μέσου της προβολής. Έτσι, δεν είναι μόνο η αντικειμενική δυναμική της αυτοαντίθεσης του «αυτόματου υποκειμένου» που καθορίζει την καπιταλιστική ανάπτυξη και την κρίση της, αλλά σ' αυτήν μπαίνουν πάντοτε επίσης οι υποκειμενικοί και ιδεολογικοί ή οι κριτικοί τρόποι επεξεργασίας. Και τα δύο μαζί αποτελούν το πραγματικό, το υπαρκτό κοινωνικό προτσές. Η ιδεολογία δεν μπορεί να σταματήσει την αντικειμενική δυναμική του «αυτόματου υποκειμένου» ή να την οδηγήσει σε μια άλλη κατεύθυνση. Μπορεί όμως, σαν σχετικά ανεξάρτητο στοιχείο, να συνκαθορίσει τις πραγματικές μορφές πορείας της και κάποτε μάλιστα να την σφραγίζει αποφασιστικά.

Αυτό που χρειάζεται να γίνει είναι η ανάπτυξη ενός νέου θεωρητικού εννοιολογικού οπλοστασίου, το οποίο να αντιστοιχεί προς την εποχή που ζούμε και να την ερμηνεύει. Έχοντας κατά νου τα πιο πάνω διαπιστώνουμε ότι το παλιό δυτικό εργατικό κίνημα, η μέχρι τώρα πολιτική αριστερά, ο καταποντισμένος κρατικό-γραφειοκρατικός «υπαρκτός σοσιαλισμός», όπως και τα κινήματα και τα καθεστώτα της «εθνικής απελευθέρωσης» των χωρών του τρίτου κόσμου, όλα μαζί, ανήκουν ακόμη στην ιστορία της ανόδου και επιβολής του σύγχρονου εμπορευματοπαραγωγού συστήματος και της υπαρκτής μεταφυσικής τους. Όλ' αυτά τα κινήματα δεν έβγαιναν έξω από την καπιταλιστική οντολογία αλλά αντανάκλουν μόνο τον ιστορικό ασυγχρονισμό μέσα στο πλαίσιο αυτής της οντολογίας. Επρόκειτο ουσιαστικά για το προτσές μιας **αργοπορημένης καπιταλιστικοποίησης**. Τα «ανολοκλήρωτα στοιχεία» του εμπορευματοπαραγωγού συστήματος που δεν είχαν ακόμη ωριμάσει, καταλήφθηκαν «αριστερά» η αριστερά έγινε κινητήρας της ίδιας της καπιταλιστικής ανάπτυξης. Με αυτή την έννοια η Οκτωβριανή επανάσταση πρέπει, κατά κάποιο τρόπο, να κατανοηθεί σαν η «Γαλλική επανάσταση της Ανατολής». Δεν επρόκειτο για την υπέρβαση των καπιταλιστικών κατηγοριών αλλά αντίθετα για την «αργοπορημένη» κοινωνική εγκαθίδρυση τους και εγκατάστασή τους. Γενικά μιλώντας, επρόκειτο για την εγκαθίδρυση των **κοινωνικών μορφών** ενός εμπορευματοπαραγωγού συστήματος δηλαδή για την αντικατάσταση των προσωπικών υποχρεώσεων από την χρηματοποίηση και οικονομικοποίηση όλων των σχέσεων, για το πέρασμα από τις αγροτικές παραδόσεις στις αστικές μορφές υποκειμένου και Δικαίου, για την επιβολή (αντί την υπέρβαση) της «αφηρημένης εργασίας».

Ο χειραφετητικός ορίζοντας αυτού του προτσές δεν ήταν τίποτ' άλλο από την «πάλη για αναγνώριση» μέσα στα πλαίσια της καπιταλιστικής οντολογίας, και μάλιστα για την αναγνώριση περιφερειακών και εξαρτημένων περιοχών σαν **ανεξάρτητα εθνικά υποκείμενα της παγκόσμιας**

αγοράς. Το ίδιο ισχύει και για το δυτικό εργατικό κίνημα. Εδώ δεν επρόκειτο για την εθνική αλλά για την κοινωνική αναγνώριση και μάλιστα για την νομική αναγνώριση των μισθωτών εργατών σαν τυπικά υποκείμενα μέσα στα πλαίσια του εμπορευματοπαραγωγού συστήματος. Η επίσημη υπόσταση σαν πολίτης, που, μέχρι το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα, περιοριζότο μόνο στην αστική τάξη που κατείχε ιδιοκτησία, έπρεπε να επεκταθεί σε όλα τα μέλη της κοινωνίας. Μόνο έτσι μπόρεσε το «αυτόματο υποκείμενο» να υποτάξει και να ενσωματώσει την κοινωνική αναπαραγωγή σαν σύνολο. Το σχιζο-υποκείμενο του μπουρζουά και του πολίτη μεταφέρθηκε στους μισθωτούς εργάτες δια μέσου της πάλης για ελευθερία του συνδικαλιζέσθαι και του συναθροίζεσθαι, για το δικαίωμα της απεργίας, για το γενικό και ίσο εκλογικό δικαίωμα κλπ. Με αυτό τον τρόπο το εργατικό κίνημα έγινε «ικανό να είναι πολίτης» και «ικανό να πολιτεύεται». Το τίμημα γι' αυτό ήταν η εσωτερίκευση της «αφηρημένης εργασίας», η ολοκληρωτική υποταγή κάτω από το «αυτόματο υποκείμενο» και των νομοτελειών του. Η μέχρι τώρα έννοια του «σοσιαλισμού» έχει σαν περιεχόμενο ακριβώς μόνο την «νομική αναγνώριση» μέσα στα πλαίσια των καπιταλιστικών κατηγοριών. Αυτό δεν σημαίνει ότι το σύνολο των αξιώσεων του εργατικού κινήματος περιοριζόταν μόνο σ' αυτό. Πρακτικά όμως, δηλαδή στην πραγματικότητα, η πάλη του εργατικού κινήματος έγινε δραστική μόνο σ' αυτό το πεδίο, δηλαδή στην επίτευξη της ισοτιμίας του με την αστική τάξη, πάντα βέβαια μέσα στα πλαίσια των καπιταλιστικών κατηγοριών.

Τί μας δίνει το δικαίωμα σήμερα, στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, όχι μόνο να αναπτύξουμε ένα νέο θεωρητικό παράδειγμα, αλλά επίσης να ελπίζουμε για μια διαμεσολάβηση με την κοινωνική πράξη; Η απάντηση σ' αυτή την ερώτηση είναι: η ανακάλυψη και κατανόηση εκείνου του Μαρξ που δεν μετατράπηκε σε μαρξισμό, του «εσώτερου» Μαρξ και ιδιαίτερα της θεωρίας του για τις κρίσεις. Όλες οι προηγούμενες κρίσεις ήταν κρίσεις ανάπτυξης και επιβολής της σχέσης κεφάλαιο, η οποία είχε ακόμη μπροστά της ένα ιστορικό ορίζοντα ανάπτυξης. Ακριβώς γι' αυτό τα κοινωνικά κινήματα μπόρεσαν να κατακτήσουν θετικά την εκάστοτε ώση της συσσώρευσης του κεφαλαίου και έτσι δεν εξαναγκάζονταν αντικειμενικά να προχωρήσουν σε μια **κατηγορική κριτική** των κοινωνικών μορφών. Με την 3^η βιομηχανική επανάσταση της μικροηλεκτρονικής όμως, το κεφάλαιο βρίσκεται αντιμέτωπο με το **απόλυτο εσωτερικό όριο του**, το οποίο είχε προβλέψει ο Μαρξ. Η «αφηρημένη εργασία» ως η ουσία του κεφαλαίου έγινε, εξαιτίας του ίδιου του καπιταλιστικού προτσές, πλεονάζουσα σε ένα τέτοιο μέγεθος έτσι που οι μέχρι τώρα μηχανισμοί της ισοτάθμισης να σβήνουν.

Ο Μαρξ περιγράφει την κατάσταση αυτή ως εξής:

«Ο εργάτης βρίσκεται δίπλα στο προτσές παραγωγής αντί να είναι ο κυριότερος συντελεστής του. Σ' αυτή την ανατροπή εκείνο που εμφανίζεται σαν το μεγάλο υπόβαθρο της παραγωγής και του πλούτου δεν είναι ούτε η άμεση εργασία που πραγματοποιήθηκε από τον εργάτη, ούτε ο χρόνος που εργάζεται, αλλά η ιδιοποίηση από τον άνθρωπο της γενικής παραγωγικής του δύναμης, την κατανόηση από αυτόν της φύσης και της ικανότητας του να την κυριαρχεί αφού συγκροτηθεί σε κοινωνικό σώμα... Η κλοπή του χρόνου εργασίας του άλλου που πάνω σ' αυτήν στηρίζεται ο σημερινός πλούτος φαίνεται σαν μια άθλια βάση σε σχέση με τη νέα βάση που δημιουργήθηκε και αναπτύχθηκε από την ίδια τη μεγάλη βιομηχανία. Από τη στιγμή που η εργασία στην άμεση μορφή της παύει να είναι η κύρια πηγή πλούτου, τότε ο χρόνος εργασίας παύει και πρέπει να πάψει να είναι το μέτρο του και επομένως η ανταλλαχτική αξία πρέπει να πάψει να είναι το μέτρο της αξίας χρήσης. Η εργασία των μεγάλων μαζών έπαψε να είναι ο όρος ανάπτυξης του γενικού πλούτου, όπως η μη-εργασία μερικών, έπαψε να είναι ο όρος ανάπτυξης των γενικών δυνάμεων του ανθρώπινου μυαλού. Από αυτό το γεγονός καταρρέει η παραγωγή που βασίζεται στην ανταλλαχτική αξία...» [Grundrisse, σελ. 601 (σ. 538 Ελληνική Έκδοση)].

Έτσι αποδεικνύεται σήμερα η ορθότητα της πιο πάνω πρόβλεψης του Μαρξ, όπως επίσης και η θέση του, ότι: «**Το αληθινό όριο** της κεφαλαιοκρατικής παραγωγής είναι **το ίδιο το κεφάλαιο**». («Το κεφάλαιο», τόμος τρίτος, σελ. 316).

Έχοντας τα πιο πάνω κατά νου μπορεί κανείς να καταλάβει γιατί ο παραδοσιακός μαρξισμός ζει, από κοινού με το αντικείμενο της κριτικής του, μια κρίση νέας ποιότητας. Η παγκόσμια εξάπλωση της φτώχειας και εξαθλίωσης μέχρι και εντός των καπιταλιστικών κέντρων και η παρακμή και πτώση της νέας μεσαίας τάξης, δεν μπορούν πλέον να ερμηνευτούν με τις έννοιες της παλιάς «ταξικής πάλης». Η **κατηγορική κρίση** απαιτεί τώρα για πρώτη φορά μια **κατηγορική κριτική** και η μαρξιστική σκέψη δεν είναι προετοιμασμένη ούτε ικανή να την κάνει. Κατηγορική κρίση σημαίνει ότι δεν πρόκειται πλέον για μια συγκυριακή οικονομική κρίση, για μια διαρθρωτική ρήξη στη διαδικασία περάσματος σ' ένα νέο «μοντέλο συσσώρευσης». Όπως δείχνει το κρισιακό προτσές της παγκοσμιοποίησης, το εσωτερικό όριο της «αφηρημένης εργασίας» μεταπλάθεται τώρα επίσης σε κρίση της πολιτικής και των μορφών του κράτους, της δημοκρατίας και του έθνους. Ο μπουρζουά και ο πολίτης, οι δύο ψυχές στο στήθος του σχιζο-υποκειμένου διαχωρίζονται ανεπιστρεπτί.

Η ανάπτυξη μιας κριτικής των βασικών κατηγοριών του σύγχρονου εμπορευματοπαραγωγού συστήματος στην σημερινή του κρισιακή φάση, δεν σημαίνει την επεξεργασία βραχυπρόθεσμων σχεδίων και προγραμμάτων για την υπερνίκηση της κρίσης. Η κριτική πρέπει κατ' αρχήν να είναι αρνητική και μόνο μέσα από την θεμελιακή άρνηση μπορεί να γεννηθεί μια εναλλακτική κοινωνική πράξη. Αυτό που χρειάζεται είναι η **συνειδητή οργάνωση και χρησιμοποίηση των ανθρώπινων πόρων και δυνατοτήτων με τη βοήθεια νέων κοινωνικών θεσμών**, αντί να ακολουθούνται τυφλά οι «νόμοι» μιας φετιχιστικής «δεύτερης φύσης». Η θεμελιακή κρίση της σχέσης αξία δεν οδηγεί αυτόματα στην απελευθέρωση από το φετιχισμό· αυτό μάλλον είναι δουλειά των δρώντων ανθρώπων. Είναι το ίδιο δυνατός και ο δρόμος προς τη βαρβαρότητα και στον «κοινό καταποντισμό» όπως αναφέρει ο Μαρξ. Το παρακάτω λοιπόν είναι υπόθεση ανοιχτή.

Αυτή η νέα θεωρητική αντίκρουση τί σχέση έχει με την μαρξική θεωρία; Δεν πρόκειται ούτε για «ορθοδοξία» ούτε για «αναθεωρητισμό», αλλά για μια ετερόδοξη παραπέρα ανάπτυξη. Με αυτή την οπτική μπορεί κανείς να μιλά για ένα «διπλό Μαρξ», δύο διαφορετικές αντιθετικές γραμμές επιχειρηματολογίας. Από τη μια πλευρά μια θετική θεωρία του καπιταλισμού η οποία θεωρεί και κατανοεί το κεφάλαιο σαν «αναγκαία» και ανολοκλήρωτη ακόμη ανάπτυξη και μάλιστα προσδίδει σ' αυτή την ανάπτυξη του κεφαλαίου μια «πολιτιστική αποστολή», και από την άλλη πλευρά μια κριτική θεωρία του σύγχρονου φετιχισμού δηλαδή της κατηγορικής σχέσης που βρίσκεται στη βάση του, της σχέσης αξία. Το εργατικό κίνημα και το εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα μπόρεσε να αποδεχθεί και να αφομοιώσει μόνο τον πρώτο, τον «θετικιστικό» Μαρξ μιας θεωρίας του ανολοκλήρωτου ακόμη καπιταλισμού στο περίβλημα των καπιταλιστικών κατηγοριών, ενώ άφησε πρακτικά να εξαφανιστεί, και στην πραγματικότητα δεν ήθελε καθόλου να καταλάβει, τον άλλο Μαρξ, τον κριτικό των κατηγοριών.

Αντίθετα, αυτό που χρειάζεται σήμερα είναι να πιάσουμε ακριβώς την δεύτερη γραμμή της μαρξικής επιχειρηματολογίας και να την αναπτύξουμε παραπέρα δηλαδή να σκεφτούμε με τον Μαρξ πέραν του Μαρξ. Είναι αυτονόητο ότι αυτή η νέα θεωρητική αντίκρουση θα προκαλέσει έντονες αντιδράσεις από πλευράς των υπολειμμάτων του παραδοσιακού μαρξισμού και άλλων αριστερών παραλλαγών. Είμαστε όμως πεπεισμένοι ότι το νέο θεωρητικό παράδειγμα «αιωρείται στον αέρα» και ελπίζουμε ότι παρόμοιος τρόπος σκέψης, ή στοιχεία του, θα αναπτυχθούν παντού στον κόσμο. Η συζήτηση μόλις τώρα άρχισε και πρέπει να γίνει τόσο διεθνική όπως το ίδιο το κεφάλαιο, αν η κριτική σκέψη θέλει να ξεπεράσει την παράλυση της.

Ιούνης 2008

—

Σημειώσεις

1. Όλα τα αποσπάσματα και οι αναφορές από τους τρεις τόμους του *Κεφαλαίου* και τις *Θεωρίες για την Υπεραξία* είναι από τις σχετικές εκδόσεις της Σύγχρονης Εποχής. Τα αποσπάσματα και οι αναφορές από τα *Grundrisse* είναι από την Γερμανική Έκδοση των Απάντων των Μαρξ-Ένγκελς, τόμος 42. (Dietz Verlag Berlin, 1983). Στα σχετικά αποσπάσματα σημειώνονται στην παρένθεση όπου έγινε κατορθωτό, οι αντίστοιχες σελίδες της Ελληνικής Έκδοσης των *Grundrisse* του Στοχαστή.
2. Όλα τα κείμενα αντλούν ιδέες από το έργο της Γερμανικής Θεωρητικής Σχολής της Κριτικής της Αξίας (*Wertkritik*) όπως έχει δημοσιευτεί στα περιοδικά *Krisis* και *Exit!* και στα βιβλία των Robert Kurz, Norbert Trenkle, Ernst Lohoff και άλλων. Στις περιπτώσεις που γίνεται ελεύθερη μετάφραση άρθρων αυτό δηλώνεται από την αναφορά στον τίτλο «σύμφωνα με τον Robert Kurz».

[Χρειάζεται Αγγλική Μετάφραση](#), [Χρειάζεται Τούρκικη Μετάφραση](#), [Με τον Μαρξ Πέραν του Μαρξ](#) (ιστοσελίδα), [Ηλεκτρονικά Άρθρα](#), [Δεκαετία 2010-2019](#), [2016](#), [Απροσδιόριστη Τοποθεσία](#)

From:

<https://movementsarchive.org/> - Κυπριακό Κινηματικό Αρχείο

Cyprus Movements Archive

Kıbrıs Sosyal Hareket Arşivi

Permanent link:

https://movementsarchive.org/doku.php?id=el:digital:metonmarx:esoteric_marx

Last update: **2025/09/18 11:02**

